

Monety

– Stanisław August Poniatowski, 1764 - 1795 –

nominał	10 zł
metal	925/1000 Ag
stempel	lustrzany
średnica	32,00 mm
masa	14,14 g
wielkość emisji (nakład)	60.000 szt.

Awers: Wizerunek orła ustalony dla godła Rzeczypospolitej Polskiej, po bokach orła oznaczenie roku emisji: 20-05, pod orłem napis: ZŁ 10 ZŁ, w otoku napis: RZECZPOSPOLITA POLSKA, poprzedzony oraz zakończony pięcioma perełkami. Pod lewą łapą orła znak mennicy: $\frac{m}{w}$.

Rewers: Z lewej strony popiersie Stanisława Augusta Poniatowskiego oraz w tle cień jego profilu. Powyżej napis: 3. Maia, / Roku 1791. Z lewej strony półkołem napis: STANISŁAW AUGUST, z prawej strony półkołem napis: PONIATOWSKI. U dołu z prawej strony napis: 1764-1795.

nominał	10 zł
metal	925/1000 Ag
stempel	lustrzany
średnica	32,00 mm
masa	14,14 g
wielkość emisji (nakład)	60.000 szt.

Awers: Wizerunek orła ustalony dla godła Rzeczypospolitej Polskiej, po bokach orła oznaczenie roku emisji: 20-05, pod orłem napis: ZŁ 10 ZŁ, w otoku napis: RZECZPOSPOLITA POLSKA, poprzedzony oraz zakończony pięcioma perełkami. Pod lewą łapą orła znak mennicy: $\frac{m}{w}$.

nominał	2 zł
metal	stop CuAl5Zn5Sn1
stempel	zwykły
średnica	27,00 mm
masa	8,15 g
wielkość emisji (nakład)	990.000 szt.

Awers: Wizerunek orła ustalony dla godła Rzeczypospolitej Polskiej, po bokach orła oznaczenie roku emisji: 20-05, pod orłem napis: ZŁ 2 ZŁ, w otoku napis: RZECZPOSPOLITA POLSKA, poprzedzony oraz zakończony sześcioma perełkami. Pod lewą łapą orła znak mennicy: $\frac{m}{w}$.

Rewers: Z lewej strony popiersie Stanisława Augusta Poniatowskiego. Z prawej strony napis: 3. Maia, / Roku 1791. U góry półkołem napis: STANISŁAW AUGUST PONIATOWSKI. U dołu z prawej strony półkołem napis: 1764-1795.

Na boku: Ośmiokrotnie powtórzony napis: NBP, co drugi odwrócony o 180 stopni, rozdzielony gwiazdkami.

Projektant monet: *Ewa Tyc-Karpińska*

Monety zostały wyprodukowane w Mennicy Polskiej SA w Warszawie.

Skład i druk: Drukarnia NBP

Projekt: DECORUM

W dniu 18 listopada 2005 r. Narodowy Bank Polski wprowadza do obiegu monety, przedstawiające króla Stanisława Augusta Poniatowskiego, o nominałach:

- 100 zł - wykonaną stemplem lustrzanym w złocie, przedstawiającą popiersie króla,
- 10 zł - wykonaną stemplem lustrzanym w srebrze, przedstawiającą popiersie króla,

- 10 zł - wykonaną stemplem lustrzanym w srebrze, przedstawiającą półpostać króla,

- 2 zł - wykonaną stemplem zwykłym w stopie Nordic Gold, przedstawiającą popiersie króla.

Monety stanowią zakończenie serii „Poczet Królów i Książy Polskich”, zapoczątkowanej przez Narodowy Bank Polski w 1979 r, prezentującej 23 władców.

Stanisław August był jednym z najtragiczniejszych polskich monarchów. Przeżył własne państwo, patrząc bezradnie jak sąsiednie mocarstwa cynicznie dzielą się Rzeczpospolitą. Po śmierci został surowo osądzony. Nawet życzliwi nazywają go nazbyt familiarnie i nieco lekceważąco „królem Stasiem”.

Urodził się w Wołczynie (obecnie Białoruś) 17 stycznia 1732 r. Na chrzcie otrzymał imiona Stanisław Antoni. Ojciec, potomek średnioszlacheckiego rodu Poniatowskich, człowiek zdolny i rzutki, otrzymał w 1752 r. najwyższy świecki urząd Rzeczypospolitej: kasztelanę krakowską. Matka, Konstancja, pochodziła ze starego rodu Czartoryskich, który rosnąc wówczas w siłę, tworzył tron stronnictwa politycznego, zwanego Familią.

Stanisław był kształcony w domu. U progu dorosłości odbył podróż edukacyjną po Europie, zakończoną wyjazdem w poselstwie angielskim do Petersburga. 29 czerwca 1755 r. został tam przedstawiony wielkiej księżnej Katarzynie. Spotkanie zapoczątkowało trzyletni romans. Stanisław, mimo wyjazdu z Petersburga w sierpniu 1758 roku, pozostał wierny Katarzynie do końca swego życia, co zaważyło na wielu jego decyzjach, także politycznych. Intymna znajomość z Katarzyną, od 1762 r. imperatorkową Rosji, zadecydowała, że Familia, prowadząca z Rosją układy polityczne w związku z wolną elekcją, obok Adama Kazimierza Czartoryskiego, wysunęła jako kandydata na tron właśnie Stanisława Poniatowskiego. Sprawę przesądziła rezygnacja Czartoryskiego z kandydowania, a nie sentyment dawnej kochanki. W powszechnym odczuciu rzecz przedstawiała się jednak odwrotnie.

Wybór Stanisława na króla Polski poprzedził, odbyty pod osłoną wojsk rosyjskich, sejm konwokacyjny (maj – czerwiec 1764 r.). Udało się przeprowadzić na nim pierwsze reformy polityczne: ograniczyć władzę hetmanów i wprowadzić częściową kolegialność najwyższych organów administracji państwa. Bagnety rosyjskie zapewniły także spokojny przebieg elekcji (7 X 1764 r.), oczywiście to nie przysporzyło popularności młodemu władcy.

Stanisław Antoni przybrał imiona Stanisława Augusta. Była w tym polityczna aluzja – chęć złączenia skłóconych politycznie rodaków po elekcjach: (podwójnej) Stanisława Leszczyńskiego i kolejnych Augustów saskich. Poniatowski pozbawiony silnego zaplecza politycznego, usiłował jednoczyć u swego boku skłócone ugrupowania Rzeczypospolitej. Umiejętność zapominania i wybaczenia niedawnym wrogom była jego cechą charakterystyczną. Z jednej strony był światłym, wykształconym, łaskawym władcą, z drugiej – człowiekiem pozbawionym charyzmy. Nie dostrzegano w nim „króla Piasta”, ale pogardzanego „Ciółka” (herb Poniatowskich).

Sytuacja nowego władcy była bardzo skomplikowana. Zarówno Rosja, jak i Familia traktowały go jak swoją marionetkę. On sam miał większe ambicje, choć nie miał doświadczenia politycznego. Nic dziwnego, że drogi króla i Familii szybko zaczęły się rozchodzić.

Styl życia króla nie zaskarbiał mu sympatii i szacunku. Był rozrzutny. Z własnej szkatuły finansował i odbudowę warszawskiej ludwisarni, i długi karciane Casanovy. Przekraczał budżet, a pomocy szukał zarówno u ambasadorów rosyjskich, jak i u własnego lokaja. Ostatecznie uwikłał się w taką spiralę zależności finansowych, że do końca życia był więźniem własnych długów. Hołdował

zachodniemu stylowi życia, gardził tradycyjnym ubiorem, jego życie intymne budziło dezaprobatę.

Wszystkie te królewskie wady krytykowała konfederacja barska. Ruch, związany w lutym 1768 r. w „obronie wiary i wolności”, obok wyraźnie antyrosyjskiego charakteru, był skierowany przeciw królowi. Ogłoszono jego detronizację (październik 1770 r.), podjęto nieudaną próbę porwania króla (3 XI 1771 r.). Czasy były dla Stanisława Augusta niebawale trudne – układy polityczne zmuszały go do współdziałania z Rosją w tłumieniu konfederacji. Propaganda barzan była odzwierciedleniem uczuć, jakie żywiła doń większość szlachty. Najbardziej dramatyczną konsekwencją polityczną konfederacji był pierwszy rozbiór Polski (sierpień 1772 r.). Od początku swego panowania Stanisław August starał się popierać akcje zmierzające do modernizacji Rzeczypospolitej. Dzięki jego inicjatywie powstawało wiele manufaktur, m. in. wytwórnia fajansu w Belwederze (1768 r.), Kompania Manufaktur Wełnianych (1765 r.), ludwisarnia w Warszawie (1765 r.) i Kamieńcu Podolskim (1770 r.), mennica w Warszawie (1765 r.). Wspierał też przedsięwzięcia górnicze. Był zwolennikiem reformy prawa, tzw. Kodeksu Andrzeja Zamoyskiego (1776 r.). Za jego panowania rozpoczęto budowę kanałów Ogińskiego, Królewskiego i Augustowskiego. Duże sukcesy odnosił jako szczodry i obdarzony doskonałym smakiem mecenas. Na jego zamówienie przebudowano w Warszawie Zamek Królewski i Ujazdowski, powstała klasycystyczna podmiejska rezydencja Łazienki. Wspierał polskich architektów i malarzy, ale gościł na swym dworze również wybitnych cudzoziemskich artystów. Był inicjatorem intelektualnego ożywienia, organizując tzw. obiady Czwartkowe (od 1771 r.), w których uczestniczyli zaproszeni przez króla artyści i uczeni. Wspierał powstanie „Monitora” (1765-85) i „Zabaw Przyjemnych i Pożytecznych” (1770-1777), pism propagujących reformy społeczne w duchu oświecenia i tolerancji. Jako wielbiciel teatru regularnie subwencjonował powstałą w 1765 r. scenę narodową. Patronował też reformom edukacyjnym, tworząc Szkołę Rycerską (1765 r.) i wspierając funkcjonowanie Komisji Edukacji Narodowej (1773-1794), pierwszego nowoczesnego ministerstwa edukacji w Europie.

Mimo sukcesów sytuacja Stanisława Augusta na początku obrad Sejmu Wielkiego (1788-1792) była skomplikowana. Był postrzegany jako stronnik rosyjski, przeciwnik sojuszu z Prusami, a tym samym polityczny wróg stronnictwa patriotycznego. Upór, wiara w skuteczność polityki małych kroków i elastyczność doprowadziły do wyjątkowego sukcesu – uchwalenia Konstytucji 3 Maja (1791 r.). Stanisław August Poniatowski był jej głównym twórcą. Także w obliczu wojny z Rosją (1792 r.) król, choć osobiście nie stanął na czele wojska, dał dowód emocjonalnego zaangażowania ustanawiając order *Virtuti Militari*.

Niestety, niefortunna decyzja o przystąpieniu do konfederacji targowickiej, ruchu przeciwników Konstytucji 3 Maja, przekreśliła lata żmudnej pracy politycznej. Trzeba stanowczo powiedzieć, że akces króla do Targowicy (lipiec 1792 r.) nie był zdradą. Decyzję tę podjął po naradzie ze swymi najbliższymi konstytucyjnymi współpracownikami skupionymi w Straży Praw. Zaakceptowali ten krok, ponieważ akces króla miał być elementem gry politycznej, zmierzającej do przejęcia kontroli reformatorów

nad konfederacją. Manewr się nie udał, a dawni współpracownicy królewscy, przygotowujący grunt pod przyszłe powstanie narodowe, obarczyli wszystkimi winami Stanisława Augusta. Podpisanie aktu konfederacji targowickiej stało się polityczną śmiercią króla. Stanisław August nie był już w stanie przeciwdziałać tragedii kolejnego rozbioru (czerwiec 1793 r.), nieświadomy szczegółów akcji powstańczej przez cały czas Insurekcji (marzec-październik 1794 r.) był tylko figurantem obawiającym się o własne bezpieczeństwo.

Trzeci rozbiór (październik 1795 r.) wymagał odeń jedynie formalnego potwierdzenia bezprawia. Wywieziony do Grodna, szachowany groźbą odmówienia mu spłaty ogromnych długów, bez najmniejszego protestu zgodził się na abdykację (25 XI 1795 r.) i wyjazd do Petersburga.

Zmarł w Petersburgu 12 lutego 1798 r. Pochowany został w polskim kościele św. Katarzyny. W 1938 r., wobec planowanego zburzenia kościoła, władze sowieckie przekazały jego prochy Polsce, trumnę umieszczono w kościele w Wołczynie. Zapoczątkowało to żywą dyskusję nad właściwym miejscem jego pochówku. Symboliczny pogrzeb króla odbył się w katedrze św. Jana w Warszawie 14 lutego 1995 r.

dr Małgorzata Karpińska

Wydział Historyczny Uniwersytetu Warszawskiego

Wszystkie monety emitowane przez NBP są prawnym środkiem płatniczym w Polsce.

nominał	100 zł
metal	900/1000 Au
stempel	lustrzany
średnica	21,00 mm
masa	8,00 g
wielkość emisji (nakład)	4.200 szt.

Awers: Wizerunek orła ustalony dla godła Rzeczypospolitej Polskiej, po bokach orła oznaczenie roku emisji: 20-05, pod orłem napis: ZŁ 100 ZŁ, w otoku napis: RZECZPOSPOLITA POLSKA. Pod lewą łapą orła znak mennicy:

Rewers: Z lewej strony popiersie Stanisława Augusta Poniatowskiego. Z prawej strony królewski monogram. W otoku napis na górze: STANISŁAW AUGUST PONIATOWSKI, na dole: 1764-1795.